

KATALIN A DONYECKI SZÉNÁNYÁKBAN DOLGOZOTT

Két év hét hónapot húzott le a fiatalságából málenkij roboton a Szegeden élő Bálint Lajosné Hruskó Katalin. A kicsi, törekeny, ám annál szívósabb asszony ma is könnyek között idézi fel a lágerben és a donyecki szénbányákban átélt nyomorúságot.

DOMBAI TÜNDE

A 83 esztendőes Bálint Lajosné Hruskó Katalin azt mondja: hamar felnőtt. Nem volt választása a nyolcgyermekes tokaj-hegyaljai szegény családban; 13 évesen pesztonkának állt, hogy megkeresse a kenyerét. Élete szerelméhez 17 évesen férjhez ment, 19 éves koráig megszülte három halott gyermekét.

Hatvan nőt hurcoltak el

A Bodrogkeresztúrral határos Kisfaludon élt, férje a fronton szolgált, amikor váratlanul összeirták a falu lakosságát, és 1945 januárjában kényszer munkára kapott behívót. Kati néni - nővérével és iskolatársaival összezárva - egy hétiig várt a sorsára a falu iskolájában. Több mint hatvan nőt és férfit hurcoltak el, volt, aki csak éppen betöltötte a 16-ot. Azt mondták nekik, hogy sürgős romeltakarítás vár rájuk valahol az országban. Amikor

elegendő létszám összegyűlt, hogy megtöltsék a marhaszállító vagonokat, az orosz és magyar fegyveresek gyalog áthajtották őket a nyolc kilométerre lévő szerenci állomásra. Nagyon fáztak, lefagyott ujjairól a bőr.

Szalmazsákon, lepedővel

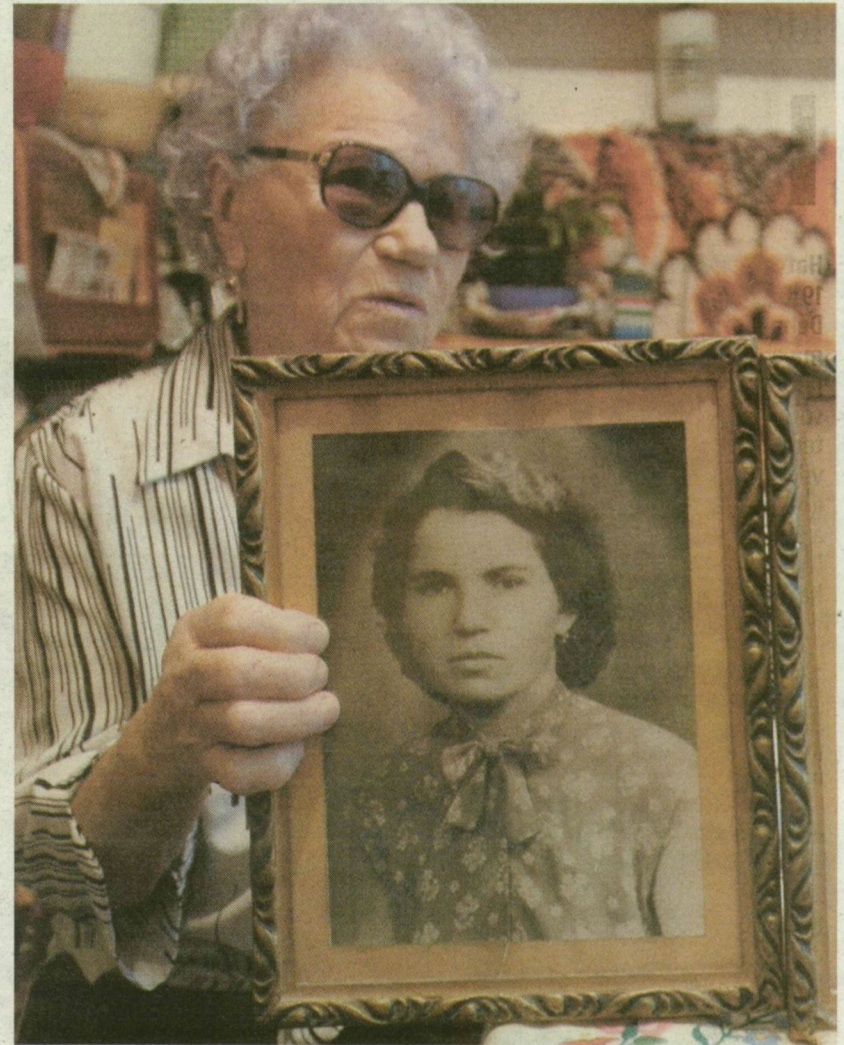
- Nehéz beszélni róla. A férjem egy évvel hamarabb hazakerült a frontról, én két év hét hónapot húztam le málenkij munkán. Míg a férjem élt, ha nem bírtuk tovább, sokszor beszéltünk róla, és együtt sírtunk - lábad könnybe Kati néni szeme. Ukrajna túlsó felébe került, a donyecki szénbányákba. Dombászban laktak lágerben, onnan gyalogoltak hóban-fagyban robotra és onnan vissza 3 kilométert, ki meddig bírta. És a 40 kilós, százötven-egynéhány centis asszony bírta. Ha kellett, havat lapátolt, ha kellett, iskolaépítésen cipelt betonkockákat, de leghosszabb

TÜLÉLTÜK! Két szegedi asszony, Magda és Erzsébet úgy tudta: 1945 januárjában hat hétre kell csak menniük a Bánátba „kicsiny munkára” - oroszul málenkij robotra -, hogy a háború miatt „lábbon maradt” kukoricát letörjék. Hat hétre való ruhaneműt és ételmet csomagoltak, de akik életben maradtak, négy-négy és fél év kemény bányamunka után, megroppant egészséggel tértek haza - a Szovjetunióból. Magda és Erzsébet történetét Tatár Rózsa rögzítette 1989-ben, s adta ki tavaly riportkötetben Túléltek! Emlékezés a málenkij robotra címmel.

ideig vizes bányajaratokban tolt vagonokat gumiruhában. Enni kaptak, hogy bírják az iramot. Emeletes priccse, szalmazsákon egy szál lepedővel aludtak.

A törekeny magyar lányt egyszer bántották csak. Inaszakadtaig nekifejleszt egy csillének, és szölt a fegyőrnőnek, hogy segítsen, mire az pofon

■ A 83 éves Bálint Lajosné Hruskó Katalin fiatalkori fényképét mutatja. Még 20 esztendőes sem volt, mikor málenkij robotra hurcolták Dombászba

■ A cipő talpában hazalopott fényképen az első sorban balról a negyedik: Hruskó Katalin

FOTÓK: MISKOLCZI RÓBERT

vágta. Kati néni lámpával adta vissza, de nem lett baja belőle. A bokája viszont egy életre kikészült. Nővérét jobban megviselte a félelem, szívbetegség miatt hazaküldték.

Fahamu volt a gyógyszer

- A vérhas engem is ledöntött a lábáról. Fahamut kevertem a babfőzelékbe, az hozott vissza a halál torkából - emlékszik vissza Bálint Lajosné. Orosz szavak keverednek a mondókájába, megragadtak benne kénytelen-kelletlen. Női mivoltától is megfosztották, injekciókat kapott, hogy ne menstruáljon az ott töltött idő alatt. Úgy emlékszik, a szomszéd láger német foglyait jobban megalázták: teljesen kopaszra borotválták őket. A körülöttük élő népekkel is találkoztak, istenfélők voltak, néha elvitték közéjük misére a foglyokat. Jártak ki a bazárba is. Annak ellenére, hogy a rabszolgamunkáért egy fillért sem kaptak, „kofalkodtak”. A kolhozból, ahol répát vagy káposztát szedtek, nadrágszárból lopták ki a terményt, hogy elcseréljék. Kati néni a napi munkák után még pluszmunkát is elvállalt

a konyhán, hogy legalább ehessen. Szökéssel megpróbálkoztak páran, kevés sikerrel. Kati néni félt, nem kockáztatott. Levelet is írhattak néhanapján, de később kiderült, nem jutott haza belőle egy sor sem. Ott helyben eltűnték a küldeményeiket. Egy fényképet a cipő talpában csempészett ki az unokatestvére. Különben semmit nem tudtak róla itthon. Kati néni végig maradt. Az utolsó transzporttal hozták haza - 1947 nyarán.

- Amikor hazaértem, csak álltunk a férjemmel, nem tudtunk megszólalni. Aztán eleredt a könnyünk, sírtunk sokáig, annyira örültünk egymásnak. A pártirodán figyelmeztettek, hogy sehol ne forszírozzam, hol jártam, ha jól akarok - teszi hozzá. Akkor, ötven éve jött Szegedre, a ruhayárba: varrt, vasalt 26 éven keresztül, és nem beszélt. Férje az olajfűróknál kapott állást. 27 négyzetméteres lakásában jelenleg egyedül őrzi élete gyűjteményét és a sok emléket.

A politikai foglyok szövetségének felterjesztése alapján Bálint Lajosné hazafias helytállásáért érdemkeresztet kapott, és lovaggá ütötték.

DARVASI LÁSZLÓ

Az utolsó tárcahős

- A nevem Fábel őrnagy - mondták a vonal végén. Nem volt kellemetlen a hangja, talán kicsit szomorkásan csengett, kicsit fáradtan, de Szív érezte, hogy valaha hatalmas lehetett ennek az embernek. Már a hívása is olyan különös volt. Rövideket csilingelve háromszor egymás után szölt rá a készülék, és Szívnek nem volt érkezése fölkapni a kagylót. Aztán már ott tartotta a kezét fölötte, és az első csörrenésre megragadta a telefont.

- A nevem Fábel őrnagy - mondták tehát a vonal végén, mire Szív bólintott. - Értem, őrnagy úr. Tessék parancsolni - holott el nem tudta képzelni, mit akarhat a másik. Egy őrnagy! Még jó, hogy nem Napóleon vagy Montgomery keresi.

- Maga írt egyszer egy cikket rólam - jelentette be szomorúan az őrnagy, és Szív könnyű rémületet érzett, hogy megint jelentkezett egy családott, megbántott olvasó, egy elégedetlen olvasó, aki magára ismert valamelyik tárcában, novellában, és most ki akar pakolni.

- Nagyon hallgat, Szív úr. Mondja csak, emlékszik rám? - Tudja, őrnagy úr - köhécselt Szív -, nem dicsekvésképpen mondom, de én heti három cikket is írok, és hát ebben a tekintetben, ugye... mikor írtam magáról azt a cikket?

- Kilencvenegyben - mondta az őrnagy -, tudja, amikor felléptem a „Ki mit tud?” vetélkedőjében, és a döntőbe jutottam. És nyertem. Így most már biztosan emlékszik rám. Országos siker volt a produkció. Orvosok, pszichológusok, pszichiáterek írtak levelet hozzám, vagy száz küldemény érkezett egy hét alatt. Persze vizsgálgatni akartak, kísérletezni akartak velem! Tudományos konferenciákra akartak elrángatni. De aztán maga, Szív úr, megírta azt a cikket.

Miközben telefonált, Szív kifelé bámult az ablakon, két hét januári szürkeség után újra fényeskedett a világ. Te jó ég, hát ki tudja azt, hogy mi történt kilencvenegyben?! Akkor még verseket is írt. Nem, akkor már nem írt verseket, akkor már Bakó András-hoz járt a Kincskereső szerkesztőségébe, milyen ártatlan időszak volt, jaj kilencvenegy, miket irkálhatott ő akkoriban, miket?

- Bocsásson meg, tábornok úr...
- Őrnagy! - javított az őrnagy.
- Bocsásson meg, de így sem emlékszem - suttozta Szív, és nyomban megbánta, mert annál jelentőségesebb és fontosabb lehetett a kényszer, amiért felhívták őt, minthogy ennyivel intézte el, de az őrnagy megkegyelmezett, mert mintha meg se hallotta volna a szabadkozást.

- Tudja, most költözködöm - kezdett az őrnagy hosszabb monológba. - Elhagyok egy... egy olyan lakást, ahol negyven évig élttem. Ide, ebbe a házba még zászlósként kerültem, törzszászlósként. Itt lettem őrnagy három éve. Innen mentem a gyerekeimhez és a feleségemhez a kórházba. Innen járok a temetőbe az asszony sírjához. Innen járok a tisztiklubba.

- Ūristen! - döbbsent meg Szív. - Vannak még tisztiklubok? - Nincsenek, kérem, legalábbis a hagyományos fölfogás szerint, de mi, régiiek egy helyet így nevezünk. Havonta egyszer összegyűlünk, és parancsolgatunk egymásnak, a poharaknak. - Fábel őrnagy szomorúan elnevette magát.

- Tehát nyugdíjasnak tetszik lenni.
- Nyugállomány, Szív úr. Mi, katonák ezt így mondjuk. Nos, ismertem ennek a lakásnak minden zugát, voltak olyan helyek, repedések és mélyedések, amelyekről csak én tudtam, s ahová a lövészetben kimaradt lőszert, lőport rejtettem. Sőt egyszer, még bőven a szocializmus alatt ötven amerikai dollárt és húsz nyugatnémet márkát is elrejtettem. Moszkvában költöttük el Vigh főhadnaggal, a porevcsovói terület tisztikantinájában, ahol még Miklós cár, Sztálin és Hruscsov is megfordult.

Szív ekkor arra gondolt, hogy meg kellene kérdezni, mi is volt az a felkavaró, megírásra méltó produkció az 1991-es „Ki mit tud?” vetélkedőjében. De valahogy nem vitte rá a lélek. Úgy szégyellte, hogy nem emlékszik.

- Azzal a cikkel maga megmentette az életemet! - mondta az őrnagy, mint aki hallja a másik gondolatát.

- Hát az jó, nagyon jó, őrnagy úr.
- Nézze, egyáltalán nem könnyű ilyen képességekkel élni. Azok az emberek, akiknek nincsenek furcsa, különös tulajdonságaik, irigylik a tőlük különbözőket. Sokszor nem is tudják, hogy a mérhetetlen szenvedést és fájdalmat is irigylik az úgynevezett különös emberektől. Azt hiszik, csak mert valaki tud repülni, nem

retteg a mélységtől, a szélörvénytől vagy attól, hogy alázuhan egyszer.

Szív azon gondolkodott, biztos-e, hogy egy nyugállományú katonatiszttel beszélget.

- A vetélkedő után meg akartam halni - mondta az őrnagy.

- De nem halt meg - sóhajtott Szív.

- Tudja, hány szolgálati gyegyerem volt nekem? Szív hallgatott, aztán megmondta.

- Három és egy negyedik még világháborús darab, egy Wehrmacht revolver, ott vette a porevcsovói tisztikantinában a Szasa nevű főpincértől, természetesen német márkáért.

Most Fábel őrnagy köhécselt zavartan.

- Honnan tud erről, Szív úr?!

- Csak sejtettem, őrnagy úr, egy moszkvai tisztikantinában ötven amerikai dollárból az egész magyar néphadsereget le lehetett volna itatni.

Az őrnagy dörmögött, hogy na igen, valóban így történt.

- Szív úr - emelte meg aztán a hangját. - Mint mondtam, költözködöm. Elhagyom ezt a régi házat, az illatát, az éji recsenéseit, elhagyom a kilátást, a hozzá tartozó kertet, elhagyom a fényeit, a sötétségét. Hanem miközben pakoltam, régi leveleket, írásos parancsokat, kiutalások jegyzeteit rakosgattam, megtaláltam az ön cikkét, és újra elérzékenyültem. Akkor kellett volna megköszönnöm, nyomban a „Ki mit tud?” után, bocsásson meg nekem, hogy most teszem.

- Megbocsátok, őrnagy úr - köhécselt Szív.

- Ez egy gyönyörű cikk, Szív úr.

- Tényleg? - kérdezte Szív.

- A legszebb cikk, amit valaha is olvastam - mondta az őrnagy, és búcsúzott. - Hát akkor a viszontlátásra!

- Viszontlátásra, őrnagy úr - dadogta Szív, és a következő pillanatban megszakadt a vonal. Fábel őrnagy tényleg lerakta. Fábel őrnagy elbúcsúzott, és most költözik, végleg elmegy. Szív magára kapta a felöltőjét, átrohant a fényes világon, hófoltokon, pocsolóyakon, sárkupacokon, és csakhamar a szerkesztőségben volt. Kilencvenötig megnézte az összes cikkét az összefűzött, poros újságpéldányokban. Sejtette, mi fog történni. És bizony az is történt. Nem találta, sehol sem találta azt a gyönyörű, életmentő cikket.